

ДЕЛІБЕРАТИВНА ФУНКЦІЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

Шапаренко О. В., канд. філософ. наук, доцент кафедри загальноєвропейських сучасних мов ХІФ УДУФМТ

Стаття присвячена визначенню деліберативної функції і місця соціальних мереж у сучасному суспільстві та у вирішенні певних політичних ситуацій. Дослідження показало, що поява соціальних мереж стала новим етапом суспільного розвитку та ознаменувала виникнення нового способу впливу на маси і нових підходів до вивчення національних рис кожного народу. Той факт, що Інтернет виконує також і деліберативну функцію став предметом дискусій і роздумів у філософсько-політичних колах оскільки вона може звести позиції учасників до якогось спільного знаменника у спірних питаннях.

Ключові слова: деліберативна політика, деліберативна модель дискурсу, етична колізія, аксіологічний статус.

Актуальність теми статті визначається зростаючою роллю соціальних мереж у сучасному світі та неупорядкованих, в рамках соціальної системи, комунікацій. Необхідність концептуального осмислення проблеми соціальних мереж збільшенням різновидів комунікаційних процесів, що виникають між корпоративними та атомізованими соціальними суб'єктами. Актуалізація дослідження мереж як феномену сучасної соціальної реальності у свою чергу демонструє зростаючу роль таких компонентів її змісту як комунікація і соціальний капітал. Раніше було зроблено декілька спроб дослідження феномену інтернету, зокрема визначення безлічі його функцій, серед яких виділяли комунікативну, інформаційну, ціннісно-регулятивну та розважальну [7, с. 42].

Мета даної статті: дослідження деліберативної функції соціальних мереж у сучасному суспільстві .

Деліберативна, тобто «обговорююча» політика (від deliberate (англ.) – обговорювати, сперечатися) - поняття, запропоноване Дж. Дьюї та розвинуте в сучасній політичній теорії такими авторами, як Й. Коген, К.-П. Ріппі, Ю. Габермас та ін. Дьюї закликав відмовитися від звичного розуміння демократії як політичного домінування більшості і подивитися на процес з іншого боку, звернути увагу на спосіб приходу більшості до влади: це відбувається за допомогою громадських дискурсів і просування своїх інтересів соціальними групами і меншинами в дискусії між собою[2]. У етичній колізії між «людиною з

вулиці» і експертом (а ця проблема особливо цікава для дискурсивної етики) закладено протиріччя, іманентно притаманне системно складним і політично егалітарним товариствам. Його поглибленому аналізу, з точки зору дискурсивної теорії, присвятив свої твори німецький філософ К. Ріппі. Для формування у громадян способу мислення з приводу суспільнозначущих питань недостатньо бути спостерігачем, потрібна перспектива учасника, або «споживача».

В умовах нестачі компетенції людина схильна реагувати на проблеми експресивно емоційно, а не раціонально. У такій ситуації вона дає експертам можливість легко «обвести її навколо пальця» за допомогою моралізуючої риторики. Все відсилає нас до конкретних проблемних сфер, недоліки яких, властиві системі прямої демократії в цілому. Так, етичні питання евтаназії було б так само дивно вирішувати голосуванням, як, наприклад, політичні питання про війну. Експерти подають анонімні соціальні системи: вони інвестували у вивчення питання необхідний час і сили, вони можуть розмірковувати про загальні взаємозв'язки, вони володіють знанням вже сформульованих етичних позицій.

Однак, все це не повинно «ставати на шляху» самостійного етичного судження зрілого громадянина у вигляді «експертократії», під якою можуть ховатися інституційні та групові інтереси, особисті переваги, концептуальні помилки і т.д. Ріппі доходить справедливого висновку, що ефективність публічних комісій пов'язана значною мірою з участю експертного знання; цьому знанню, однак, повинні бути чітко вказані межі: професійний етик повинен інформувати і виконувати завдання експертизи, але утримуватися від моралізування і висловлення власного судження, реального судження влади.

Новим етапом у дослідженні соціально-філософського аспекту електронного суспільства є роботи М. Кастельса. Виділяючи інформацію як ресурс, найбільш легкий для проникнення через кордони часу і простору, М. Кастельс показує роль мережевих структур: «Саме мережі складають нову соціальну морфологію наших спільнот, а поширення «мережевої» логіки значною мірою позначається на ході та результаті процесів пов'язаних з

виробництвом, повсякденним життям, культурою і владою » [3]. Таким чином, «влада структури виявляється сильнішим структури влади », а приналежність до тієї чи іншої мережі, поряд з динамікою розвитку одних мереж стосовно інших, виступає, за Кастельсом, у якості найважливішого джерела влади.

З концепцією М. Кастельса співзвучні висновки багатьох вчених, що вивчають процеси глобалізації в контексті віртуалізації суспільства. Наприклад, Б.В. Марков [4] стверджує, що Інтернет суттєво змінює умови розвитку влади: с одного боку, з'являються можливості (техніки), що загрожують демократії (поширення несанкціонованої інформації, віртуальна координація груп), з іншого боку, розвиток телекомунікаційних технологій дає нові шанси демократизації на транснаціональному рівні.

Під деліберативною функцією Інтернету будемо розуміти громадську комунікацію з приводу політичних питань на форумах, блогах і т.д, підставою для якої може служити вищезазначена теорія комунікативно дії Юргена Габермаса. Ця функція дуже тісно пов'язана зі згаданою раніше комунікативною функцією Інтернету. За словами відомого політичного філософа сучасності Сейли Бенхабіб, «ведення комплексних культурних діалогів в умовах глобальної цивілізації - це тепер наша доля»[1]. Теорія комунікативної дії Габермаса являє собою модель дискурсу, який складається з дискусій, обговорень, куди різні сторони вносять інформацію, якою обмінюються і яку критично перевіряють. Ці обговорення повинні бути відкритими, з них нікого не можна виключати; жоден учасник не повинен піддаватися зовнішньому тиску; інформація повинна носити аргументований характер, дії і судження повинні бути зрозумілими. Всі учасники обговорення повинні мати рівні шанси висловлювати свою думку з приводу будь-якої інформації, яка становить частину дискурсу, а також вносити до нього і нову інформацію [9].

Дана модель консенсусного простору для дорадчої демократії, для рівноправних діалогів може призвести до ослаблення соціальної та міжкультурної напруги в умовах мультикультурності та глобалізації. Таким чином, в громадськості, яку Габермас визначає як «мережу для комунікації

змістів і точок зору», відбувається «демократичне формування волі , а вона вже контролює виконання політичної влади і, навіть якоюсь мірою, контролює саму владу»[9]. Отже, у новому віртуальному громадянському суспільстві полягає «незамінний ресурс сучасної політики». Деліберативна функція Інтернету, на нашу думку, має величезне значення для формування громадянського суспільства в Україні на даному етапі її розвитку, оскільки забезпечує втілення важливого принципу демократичного суспільства, який полягає в тому, що громадяни повинні спілкуватися на політичні теми у формі раціонального дискурсу, орієнтованого на взаєморозуміння. Чи легко це, якщо враховувати національні особливості українських індивідуумів ?

Перші спроби аналізу психологічного складу українців, як етносу і нації, були зроблені ще в XVIII-XIX ст. У працях видатних представників української філософської думки І. Костомарова, В. Липинського, Ф. Чижевського та інших . Знання національних рис характеру, психологічних особливостей народу необхідне для самовдосконалення кожного індивіда. Ми розуміємо, що національний характер не є сумою характерів окремих індивідів, але духовне здоров'я нації цілком залежить від духовності, національної самосвідомості кожної особистості. Майже всі дослідники, колишні і нинішні, підкреслюють такі типові риси українського національного характеру, як демократичність, волелюбність, емоційність, що виявляються в музичності, наближеності українців до природи, культурі жінки і родини, толерантності по відношенню до інших народів, релігійності, працьовитості, гостинності. Ще однією з домінуючих рис українсько-національного характеру є його емоційність.

Дослідники вказують на підвищену чутливість української душі, її вразливість, схильність ображатися і відповідно слабку волюву регуляцію. Підвищена чутливість до всього, що оточує, в тому числі і до взаємин з іншими людьми, іноді поєднується в українців з певною амбітністю. Українському народу властива індивідуальна форма цілеспрямованості та особиста відповідальність за наслідки реалізації цілей. Це явище прогресивне, оскільки воно є передумовою появи людини, здатної до свідомого створення нового

громадянського суспільства. Звичайно, дискурси саморозуміння, в рамках яких їх учасники хотіли б усвідомити, як вони розуміють себе в якості представників певної нації, членів якої громади або держави, жителів певного регіону тощо, які традиції вони продовжують, як ставляться один до одного, до представників меншин, до маргінальних груп, в якому суспільстві вони хочуть жити складають важливу частину політики.

Але в умовах культурного та громадського плюралізму за політично значущими цілями нерідко стоять інтереси і ціннісні орієнтації, жодним чином не конститутивні для тотожності сукупного суспільного цілого, тобто для того цілого, яке утворює якась інтерсуб'єктивноколективна життєва форма[5].

Баланс інтересів досягається у вигляді формування компромісу між партіями, що спираються на потенціал влади і владних санкцій. Зрозуміло, такого роду переговори передбачають готовність до співпраці і, безперечно, волю до того, щоб, дотримуючись правил гри, досягати результатів, які, нехай і з різних причин, були б прийнятні для всіх партій. Але формування компромісу відбувається не у формі раціонального дискурсу, нейтралізуючого владні прояви і виключає звернення до стратегічної дії. Коректність компромісів визначається передумовами і процедурами, які, звичайно ж, у свою чергу потребують раціонального, а саме в нормативному виправданні з точки зору справедливості. На відміну від етичних питань, питання справедливості спочатку не співвіднесені з певним колективом.

Емпіричну опору поняття деліберативної політики отримує лише в тому випадку, якщо ми враховуємо різноманіття форм комунікації, в яких спільна воля утворюється не тільки на шляху етичного самоузгодження, але і за рахунок урівноваження інтересів і досягнення компромісу, за рахунок раціонального вибору засобів, морального обґрунтування та перевірки на юридичну зв'язність. При цьому обидва типи політики, ідеально-типові протиставлені деякими науковцями, можуть взаємопроникати і доповнювати один одного. Якщо відповідні форми комунікації в достатній мірі інституціалізовані, то діалогічна

та інструментальна політики засобами деліберації можуть досягти сполучення. Все питання полягає в комунікативних умовах і в процедурах, які надають інституціоналізованому формуванню громадської думки і політичної волі його легітимізуючу силу.

Третя модель демократії, яку слід зауважити, ґрунтується саме на умовах комунікації, при яких політичний процес передбачає для себе досягнення доцільних результатів, оскільки в цьому випадку він у всій своїй широті здійснюється в деліберативному модусі. Вивченням мережевих об'єктів довгий час займалися представники різних наукових галузей: філософії, соціології, антропології, психології, теорії комунікацій та політичних наук. У результаті такого підходу була сформована аксіоматична модель соціальної мережі, авторами якої можуть вважатися Б. Уеллман, Б.Еріксон, С. Берковіц, П. Марсден, Л. Фріман.

Одним з перших авторів, які описали у своїй роботі нові властивості соціальних мереж, викликані змінами в суспільстві, став М. Кастельс. На його думку, «саме мережі складають нову соціальну морфологію наших суспільств». Саме через мережі відбувається становлення нових форм різних соціальних інститутів, структур і спільнот. Відомо, що «...кожне технічне досягнення було тісно пов'язане з тими необхідними психосоціальними трансформаціями, які передували технологічного прориву і тими, що відбулися після»[3]. Функціональні, морфологічні та змістовні особливості соціальної мережі знаходяться в безпосередній залежності від тих видів комунікаційних зв'язків, які є для неї домінуючими. Особливість дії комунікаційного механізму формування мережі полягає в тому, що мережа створюється і підтримується не тільки і не стільки за рахунок безпосереднього приєднання до неї індивідів і їх груп, скільки за рахунок формування у цих індивідів або їх груп інтерпретаційних скриптів, необхідних для комунікаційного обміну [4].

Соціальні мережі з горизонтальними, слабкими зв'язками між акторами, з високим ступенем інтерактивності : on - line (соціальні мережі В Контакті,

«Однокласники.ру», "Моє Коло", ICQ і т.д.) і off - line (телеконференція, список розсилки, листування по e-mail), відкриті (публічні; авторизовані, корпоративні), моно-, діа- і полілогічне за інформаційною спрямованістю, сприяють накопиченню та реалізації соціального капіталу як інтегральної якісної характеристики життєдіяльності суспільства, що відбиває прагнення людей до співпраці, до об'єднань, до створення норм і цінностей суспільних відносин, перш за все, побудованих на взаємності і довірі.

Аксіологічний статус соціальних мереж у сучасному інформаційному суспільстві обумовлений тим, що соціальні мережі з одного боку є вимушеним, компенсаційним механізмом, що формується в умовах неефективності держави та інших соціальних інститутів. З іншого - є універсальним соціальним механізмом, що здійснює свої функції в умовах стану відносної соціальної групової солідарності й доповнює в цій якості інші соціальні інститути. Ціннісний аспект мережевої комунікації також полягає в тому, що мережі сприяють дифузії інновацій, яка охоплює освітню, науково – інноваційну, політичну та економічну сфери сучасного суспільства, що сприяє конструюванню сучасного комунікативного простору.

Мережеві комунікації сьогодні вже не просто теоретичний проект, це емпірична реальність. Електронна пошта, чати, служби миттєвих повідомлень, форуми, блоги, мережеві спільноти - все це є маніфестацією динаміки явища електронного обміну інформацією, що розгортається і неухильно набирає силу. Взаємодія суб'єктів мережевої комунікації відображає нову якість інформаційних суб'єкт-об'єктних відносин, яке обумовлено специфічними функціями соціальних мереж. Онлайніві соціальні мережі, які крім виконання функцій, підтримки спілкування, обміну думками й одержання інформації їх членами останнім часом все частіше стають об'єктами і засобами інформаційного управління, ареною інформаційного протистояння.

У цілому, відзначимо, що деліберативна модель дискурсу стала предметом широкого обговорення у філософсько-політичних колах. Важливим підсумком таких дискусій можна вважати висновок про те, що теорія деліберативної

демократії Габермаса пропонує в якості ідеальної моделі соціетального режиму модель дискурсної комунікації, яка в результаті повинна звести позиції учасників до якогось спільного знаменника у вигляді консенсусу, який може призвести до ослаблення соціального та міжкультурної напруги в умовах мультикультурності та глобалізації. Проблема формування нових комунікативних просторів з метою вирішення нагальних політичних проблем глобалізованого світу актуалізує, у свою чергу, питання теоретичного моделювання політичного простору і часу, що передбачає звернення до аналізу такої категорії як «політичний хронотоп».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бенхабиб С. Притязання культури. Равенство и разнообразие в глобальную эру./С. Бенхабиб – М.: Логос, 2003 – 350с.
2. Dewey J., *The Public and its Problems*. Chicago 1954; Cohen J., *Deliberation and Democratic Legitimacy*./J. Dewey // Hablin A., Pettit B. (Hrsg.), *The Good Polity*. Oxford, 1989
3. Кастельс М. Становление общества сетевых структур/М. Кастельс // Новая постиндустриальная волна на Западе: Антология. - М.: Academia, 1999.
4. Марков Б. Демократия и Интернет/Б. Марков // Технологии информационного общества - Интернет и современное общество: Материалы Всероссийской объединенной конференции. СПб, 20-24 ноября 2000 г. - СПб., 2000.
5. Мэмфорд Л. Миф машины: Утопия и утопическое мышление: антология зарубежн. лит./Л. Мемфорд - М.: Прогресс, 1991. С.79.
6. Русакова О. Ф. Современная политическая философия : учеб. пособие / Русакова О. Ф. – Екатеринбург : Изд-во Урал. Ун-та, 2010. – 300 с
7. Сухина В.Ф., Шапаренко Е.В. Интернет как способ социальной коммуникации. / В.Ф. Сухина, Е.В. Шапаренко // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна № 980, серія “Теорія культури і філософія науки” Випуск 45 — Х., 2011. - С. 42.
8. Хабермас Ю. Вовлечение другого: Очерки политической теории/ Ю.Хабермас / Пер. с нем. Ю. С. Медведева; под ред. Д. А. Складнева. — М.: Наука, 2001. — 417 с. — («Слово о сущем»).
9. Habermas J. *Volkssouver'nit't als Verfahren*/J.Habermas // *Idem.* (1990). S. 600631.
10. Хабермас Ю. Религия, право и политика. Политическая справедливость в мультикультурном Мир-Обществе/Ю.Хабермас // *Полис.* 2010. №2.
11. Яценко, А. Л. Социальные сети: сущность, морфология и эволюция [Текст] / А. Л. Яценко // *Личность. Культура. Общество. Международный журнал социальных и гуманитарных наук.* – 2010. Том XII. Вып. 2. № 55 – 56. – С. 310 – 316 (0,5 п. л.).

Делиберативная функция социальных сетей.

Шапаренко Е.В.

Статья посвящена определению делиберативной функции социальных сетей в современном обществе и в решении определенных политических ситуаций. Исследование показало, что появление социальных сетей стало новым этапом общественного развития и ознаменовала возникновение нового способа воздействия на массы и новых подходов к изучению национальных черт каждого народа. Тот факт, что Интернет выполняет также и делиберативную функцию стал предметом дискуссий и размышлений в философско-политических кругах, поскольку она может свести позиции участников к какому-то общему знаменателю в спорных вопросах.

Ключевые слова: *делиберативная политика, делиберативна модель дискурса, этическая коллизия, аксиологический статус.*

Deliberative Function of Social Network

Shaparenko O.V.

The article is devoted to identifying deliberative function of social networks in modern society and resolving certain political issues. The research showed that appearance of social network meant a new stage in social development and marked emergence of new tools of influencing masses and new approaches to studying peoples national characteristics. The fact that Internet among others performs deliberative function has become a subject of numerous discussions and thinking among politicians and philosophers, as it might be helpful in reaching consensus in debates.

Key words: *deliberative politics, deliberative model of discourse, ethical collision, axiological status.*